

O'SPIRINLIK YOSHIDA KUZATILADIGAN AGRESSIV XULQ-ATVORNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Karimova Xislatxon

University of Business and Science olit ta'lim muassasasi Pedagogika va Psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolada o'spirinlik yoshida kuzatiladigan agressiv xulq-atvorning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. O'spirinlarning agressivligi ularning emotsional holati, ijtimoiy muhit va shaxsiy tajribalariga bog'liq bo'lib, bu jarayonni tushunish psixologlar va pedagoglar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda agressiyaning turlari, sabablari va oldini olish usullari yoritiladi. Shuningdek, o'spirinlik davridagi psixologik o'zgarishlar va ular bilan bog'liq xavf-xatarlar ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: o'spirinlik yoshi, agressiv xulq, psixologik xususiyatlar, emotsional holat, ijtimoiy muhit, shaxsiy tajriba, psixologik o'zgarishlar, pedagogika, agressiyaning turlari, agressiyaning sabablari, oldini olish usullari, xavf-xatarlar, oila tarbiyasi, maktab muhiti.

O'spirinlik yoshi inson hayotining eng muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda shaxsiy identifikatsiya, mustaqillik va ijtimoiy moslashuv jarayonlari kuchayadi. Shu bilan birga, bu bosqichda emotsional beqarorlik, o'zini namoyon qilish istagi va tashqi ta'sirlarga sezgirlik oshadi. Ushbu omillar atijasida ayrim o'spirinlarda agressiv xulq-atvor shakllanishi kuzatiladi. Agressivlik turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin, jumladan jismoniy, og'zaki va psixologik tajovuz ko'rinishida ifodalanadi. Bunday xatti-harakatlarning sabablari biologik omillar, tarbiya jarayoni, oilaviy muhit, do'stlar ta'siri va ijtimoiy omillar bilan bog'liq. O'spirinlik yoshidagi agressiyaning oldini olish va uni boshqarish psixologlar, pedagoglar va ota-onalar uchun dolzarb masalalardan biridir.

Maqolada o'spirinlik yoshida namoyon bo'ladigan agressiv xulq-atvorning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, agressiyaning asosiy sabab va turlari, uning ijtimoiy va psixologik oqibatlari hamda oldini olish usullari yoritiladi. Ushbu mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijalari asosida samarali psixologik yondashuv va pedagogik usullar taklif etiladi.

O'spirinlik davrida agressiv xulq-atvorning shakllanishi shaxsning individual xususiyatlari va atrof-muhit omillari bilan bevosita bog'liq. Bu yoshda o'smirlar o'z his-tuyg'ularini boshqarishda qiyinchiliklarga duch kelishlari, ijtimoiy muhitdagi ziddiyatli holatlarga nisbatan keskin munosabat bildirishlari mumkin. Natijada, agressivlik tashqi ta'sirga nisbatan himoya mexanizmi sifatida yoki shaxsiy ehtiyojlarni qondirish vositasi sifatida namoyon bo'lishi ehtimoli ortadi. Agressiv xulq-atvor ijtimoiy va psixologik jihatdan turli korinishlarda namoyon bo'lishi mumkin. Jismoniy agressiya urishish, nizo chiqarish, atrofda qilargilarga zarar yetkazish orqali ifodalansa, og'zaki agressiya haqorat qilish kamsitish,

tahdid qilish shaklida kuzatiladi. Psixologik agressiya esa manipulyatsiya mensimaslik va ijtimoiy izolyatsiya orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu holatlarning har biri o'spirinning shaxsiy rivojlanishi va kelajakdagi ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, o'spirinlarning agressiv xulq-atvorini oz vaqtida aniqlash va unga to'g'ri yondashish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada agressiv xulqning rivojlanish omillari, uni yuzaga keltiruvchi psixologik sabablar va ijtimoiy muhitning roli batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, o'spirinlar bilan ishlashda samarali psixologik metodlar va profilaktikar choralari tavsiya etiladi.

O'spirinlarning agressiv xulq-atvori tahlil qilinganda, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlab berildi. Olingan natijalarga ko'ra, biologik omillar, oilaviy tarbiya, maktab muhitidagi psixologik millar va ijtimoiy ta'sirlar agressivlikning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, ota-onalar tomonidan qo'llaniladigan tarbiya usullari va oiladagi ziddiyatli munosabatlar o'spirinning tajovuzkorlik darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Maktab muhitida do'stlar o'rtasidagi ziddiyatlar, psixologik bosim va o'qituvchilarning noto'g'ri munosabati agressiv xatti-harakatlarning shakllanishiga sabab bo'lishi mumkinligi kuzatildi. So'rov natijalariga ko'ra, tajovuzkorlik darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilarning aksariyati o'zlarini tengdoshlar orasida yetarlicha qabul qilingan deb hisoblamaydilar yoki ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Eksperimental natijalar shuni ko'rsatdiki, o'spirinlar bilar olib borilgan psixologik mashg'ulotlar, jumladan, konflikt boshqarish va stressni kamaytirish bo'yicha treninglar ularning agressiv xulq-atvorini pasaytirishda samarali natijalar beradi. Mashg'ulotlardan so'ng tajriba guruhidagi ishtirokchilarning tajovuzkorlik darajasi sezilarli darajada kamaygani kuzatildi, ayniqsa, ularning muammolari hal qilish strategiyalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Statistik tahlil natijalari agressivlik va stress darajasi o'rtasida mustahkam bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Shuningdek, o'zini nazorat qila olmagan, emotsional barqarorlik darajasi past bo'lgan o'spirinlarda agressivlik ko'proq namoyon bo'lishi aniqlandi. Olingan natijalar shuni tasdiqladiki, o'spirinlik yoshida agressiv xatti-harakatlarning oldini olish va kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, bunda psixologik treninglar, pedagogik yondashuvlar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarining o'rni katta ahamiyatga ega. O'tkazilgan tahlil natijalariga ko'ra o'spirinlarning 68%ida agressivlik darajasi o'rtacha, 20%ida yuqori va 12%ida past darajada ekanligi aniqlandi. So'rovnoma ishtirokchilarining 47%i agressivlikka ko'proq ijtimoiy muhit sabab bo'lishini ta'kidlagan bo'lsa, 35%i oilaviy omillarni asosiy sabab sifatida ko'rsatdi. Eksperiment davomida tajriba guruhidagi o'spirinlarning 72%ida agressivlik darajasi pasayganligi. 18%ida esa sezilarli o'zgarish kuzatilmaganligi qayd etildi. Kuzatuy natijalariga ko'ra oilaviy muhitda doimiy nizolar mavjud bo'lgan o'spirinlarning 52%ida tajovuzkorlik belgilari kuzatilgan. Statistik tahlil shuni ko'rsatdiki stress darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilarning 65%ida agressiv xatti-harakatlar qayd etilgan. Past stress darajasiga ega bo'lganlarda esa bu ko'rsatkich 28%ini tashkil etdi. O'quvchilar o'rtasidagi ziddiyatlar asosan 14-16 yosh

oralig'ida keskinlashishi aniqlanib, bu yosh guruhidagi ishtirokchilarning 74%ida konfliktga moyillik yuqoriligi kuzatildi.

Treninglardan so'ng tajriba guruhidagi ishtirokchilarning 80%ida muammolarni hal qilish ko'nikmalari yaxshilangani, 67%ida esa o'zini boshqarish darajasi oshgani qayd etildi.

XULOSA

1. O'pirinlik davridagi agressiv xulq ko'plab biologik, psixologik va ijtimoiy omillar a'sirida shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oilaviy tarbiya, maktab muhitidagi stress va shaxsiy emotsional barqarorlik bu xatti-harakatlarga bevosita ta'sir qiladi.

2. Psixologik mashg'ulotlar va treninglar agressivlikni kamaytirishda samarali usul bo'lib, tajriba guruhidagi o'quvchilarning ko'pchiligida tajovuzkorlik darajasi pasayganligi kuzatildi. Konfliktlarni hal qilish va o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish orqali ijtimoiy moslashuv yaxshilandi.

3. Olingan natijalarga ko'ra, agressivlikni oldini olish va kamaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlarning hamkorligi, ijobiy tarbiya usullarini qo'llash va o'spirinlarning emotsional holatini nazorat qilish muhim ahamiyatga ega.

Ushbu xulosalar asosida o'spirinlarning agressiv xatti-harakatlarini kamaytirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish, pedagogik va psixologik yondashuylarni takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Taklif

1. Maktablarda o'quvchilarning psixologik holatini muntazam monitoring qilish va agressivlikni kamaytirishga qaratilgan maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alekseeva. - [Elektronbry resurs]. – (05.05.2019).
2. Bolalarga `smirlarga maslaxat berishda yosh psixologik yondashuv/Ed. G.V.Burmenskoy E. I.Zaxarova O.A.Karabova va boshqalar., , Akademiya, 2012
3. Ismoilovna, A. Z. (2022). Prerequisites for identifying gifted children and shaping their abilities.
4. Karakulovich, J A. & Ismoilovna, A. Z. (2021). PSYCHOLOGICAL STUDY OF EMOTIONS AND EMOTIONS N WORLD PSYCHOLOGY.
5. Nishonova ZT., Kamilova N.G. Abdullayeva D.U., Xolinazarova M.X. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya -Toshkent: 2017
6. N. Ismoilova, D. Abdullayeva "Ijtimoiy psixologiya" -TOSHKENT: 2013